

mundi, sed advena et peregrinus, ac per hoc civis civitatis supernae Jerusalem, quamvis hic interim degam; decet autem ut audias civem civitatis tuae in exilio positum, et ex peregrinatione sua ad te clamantem. Notat hoc loco S. Joannes Chrysostomus, magnum virum et spiritualem fuisse Davidem, qui cum regni gloria et opibus terrenis abundaret, tamen vere agnovit se advenam et peregrinum in terra.

18. REMITTE MIHI, UT REFRIGERER PRIUSQUAM ABEAM, ET AMPLIUS NON ERO.

Hic jam exponit petitionem suam, et est illa, de qua dicitur in *Psalm. XXI*: « Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. » Petit igitur cum clamore et lacrymis veniam peccatorum, ut pacata conscientia, de peregrinatione ad patriam latus perveniat, atque in summa gratiam et gloriam velit; quae est illa petitio, quam soli, et omnes illi toto corde Deo proponunt, qui mundi vanitatem agnoscunt. Ait igitur: « Remitte mihi; » vel, ut S. Hieronymus vertit, *parce mihi*;

PSALMUS XL

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus in David.

2. Expectans expectavi Dominum, et intendi mihi.

3. Et exaudivit preces meas, et eduxit me de lacu miseriae, et de luto faecis.

Et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos.

4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.

5. Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas.

6. Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annuntiavi et locutus sum; multiplicati sunt super numerum.

7. Sacrificium et oblationem noluisti; aures autem perfecisti mei.

Holocaustum et pro peccato non postulasti.

8. Tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me,

9. Ut facerem voluntatem tuam: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.

vel, ut ad verbum ex hebraeo verti posset, *desine a me*, id est, ne sis durus exactor, non inestas pro solutione debitorum, desine a me repetere quae male dissipavi. « Ut refrigerer priusquam abeam, » id est, ut ante discessum ex hac vita refrigerer, intelligens mihi peccata esse remissa: nisi enim hic remisisset, non ibo ad requiem, sed ad carcerem. Die igitur animae meae: Salus tua ego sum, antequam de corpore egredi jubeatur. « Et amplius non ero, » advena videlicet, et peregrinus, sed civis Sanctorum, et domesticus Dei. Vel, antequam « abeam, et amplius non ero, » id est, antequam discedam ex hac vita, et amittam omnem vitam: qui enim post hanc vitam non habet aeternam vitam, consequenter habet aeternam mortem, et quoddam non esse, cum longissime absit ab eo qui est. Sunt enim et vivunt, qui damnati sunt ad inferos; sed dicuntur non esse, nec vivere, quoniam ideo solum habent esse, et vivere, ut semper moriantur, et non esse desiderant. Posteriorem sensum habet S. Augustinus, utrumque autem attingit S. Ambrosius.

V. s. II. — Victori David canticum [h. Psalm.]

Expectans expectavi Dominum: et inclinatus est ad me, et audivit clamorem meum.

Et eduxit me de lacu somitus, de luto cœni: et statuit super petram pedes meos, stabilivit gressus meos.

Et dedit in ore meo canticum novum, laudem Deo nostro.

Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.

Beatus vir, qui posuit Dominum confidentiam suam, et non est aversus ad superbias pompasque mendacii [al. mendaces].

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, et cogitationes tuas pro nobis.

Non invenio ordinem coram te: si narrare voluero, et numerare, plura sunt quam ut narrari queant.

Victima et oblatio non indiges [h. non voluisti], aures fodisti mihi: holocaustum et pro peccato non petisti.

Tunc dixi: Ecce enio: in volumine libri scriptum est de me,

Ut facerem placitum tibi [al. tuum], Deus meus, volui, et legem tuam in medio ventris [al. cordis] mei.

10. Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutarem tuam dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam, a concilio multo.

12. Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem.

Multiplicate sunt super capillos capitis mei, et cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi, Domine, ut eruas me: Domine, ad adiuvandum me respice.

15. Confundantur et reverentur simul, qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsum, et reverentur, qui volunt mihi mala.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17. Exultent et lætentur super te omnes quaerentes te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

18. Ego autem mendicus sum et pauper; Dominus sollicitus est mei.

Adjutor meus, et protector meus tu es: Deus meus, ne tardaveris.

Annuntiavi justitiam in ecclesia multa; ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu nosti.

Justitiam tuam non abscondi in medio cordis mei, fidem tuam et salutarem tuam dixi: non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam in ecclesia multa.

Tu, Domine, non prohibeas [al. prohibebis] misericordias [h. pietates] tuas a me: misericordia tua et veritas tua jugiter servabunt me.

Circumdederunt enim me mala, quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui videre:

Plures factae sunt, quam capilli capitis mei, et cor meum dereliquit me.

Placeat tibi, Domine, ut liberer me: Domine, ad adiuvandum me festina.

Confundantur et reverentur simul quaerentes animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsum, et confundantur, qui volunt mihi mala.

Pereant post confusionem suam, qui dicunt mihi: Vah! vah!

Gaudeant, et lætentur in te omnes qui quaerunt te:

Dicant jugiter: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem sum egenus et pauper: Dominus sollicitus erit pro me.

Auxilium meum et salutare meum tu, Deus meus, ne moreris.

Argumentum. — Cum gratiarum actione preces junctae sunt in hoc Psalmo, qui duabus absolvitur strophis sic inter se coherentibus: vers. 2-11, qui a maximis periculis me mesopne eripisti, eoque pietatis in te hoc carmine testante occasum mihi fecisti; vers. 12-18, ab his etiam que nunc patior gravissimis malis me libera, o Jova. Ex hoc Psalmo precantur formula in usum sacrum excepta est, ac de novo edita nonnullis mutatis: legitur enim in eisdem fere verbis in Ps. lxx. Patres fore omnes plurimique interpretes, loco epist. ad Hebr. x, 5, adducti, hoc carmen ad Christum in sensu *literaliter* referunt. Quibus objicit Meignan: a) loca Vet. Testamenti a Novi Testam. scriptoribus ad Christum *directe* saepius referri, quae tamen in sensu spirituali tantum et typico illi conveniant; b) Christo minus convenire verba vers. 13, quae peccatorum *suorum* confessionem continent; c) SS. Patres in suam sententiam potius versione Alexandrina, quam textu genuino fuisse adductos; d) denique vel inter catholicos non desse interpretes, v. g. Calmet, Allioni, etc., qui Psalmum xl in sensu spirituali tantum Christo referunt.

1. Praecentori, Davidis carmen.

2. Confidenter (propr. *expectando*) expectavi Jovam, et inclinavit ad me (se, vel *aurem*), et audivit vociferationem meam.

3. Et ascendere me fecit e fovea vastitatis (vasta), e caeno lutu; et statuit in rupe pedes meos, stabilivit gressus meos.

4. Et dedit in os meum canticum novum, laudem Deo nostro; videbunt multi, et timebunt (Jovam).

5. Beatus vir qui Jovam facit fiduciam suam,
nec convertit se ad feroces (superbos) et declinantes ad mendacium
6. Multa fecisti tu, Jova, mi Deus,
mirabilia tua et consilia tua in nos :
nihil est comparandum tibi;
si velim nuntiare ea et eloqui,
plura sunt, quam ut enarrem.
7. Victimam et oblationem (incructam) non delectaris;
aures forasti mihi :
holocaustum et victimam pro peccato non postulas.
8. Tunc dixi : « Ecce venio
cum volumine libri præscripti mihi.
9. Facere voluntatem tuam, mi Deus, hoc delector,
et lex tua est in mediis visceribus meis infixa. »
10. Prædico justitiam (tuam erga pios) in concione magna;
ecce, labia mea non cohibeo :
Jova, tu nosti.
11. Justitiam tuam non celo in medio cordis mei,
fidem tuam et auxilium tuum nuntio;
non occulto gratiam tuam et fidem tuam concioni magnæ.
12. Tu, Jova, non retinebis misericordiam tuam a me;
gratia tua et fides tua continuo custodiant (alii, custodiunt) me.
13. Nam circumdant me mala usque ad non numerum (infinite);
prehendunt me delicta mea (eorum poenæ), nec possum videre;
plura sunt præ capillis capitis mei,
et cor meum (vigor) deseruit me.
14. Placeat tibi, Jova, liberare me;
Jova, ad auxilium meum festina.
15. Pudore afficiantur et erubescant ad unum omnes,
qui appetunt vitam meam ut auferant eam;
cedant retro et contumelia afficiantur,
qui volunt malum meum.
16. Obstupescant propter sui confusionem,
qui dicunt ad me : Eia! eia!
17. Exsultent et lætentur de te,
quicumque te quærunt (precibus adeunt);
dicant continuo : Magnus est (alii, si) Jova!
qui amat auxilium tuum.
18. Et ego afflictus sum et miser,
sed Jova cogitabit de me (consulet mihi);
auxilium meum et liberator meus es tu.

NOTÆ.

Vers. 3. Vastitatis : alii, perniciet; alii rectius, fovea strepitus, in qua delapsæ aquæ per strepitum
Fovea et cænum imagines p-riculorum. Simile in Plauto extat, Bacchid. Act. III, scen. 1, vs. 17 :
Ut eum ex lultulento ceno proptere hinc ejiciat foras.

— Vers. 4. Novum, materiam nova ipsum laude celebrandi. Videbunt; alii, viderunt. Cæterum canticum,
de quo h. l., est illud ipsum quod tractamus, quamquam censet Ewaldus illud esse tantum fragmentum,
quod verbis laudem Deo incipit, et usque ad vers. 6 extenditur. — Vers. 7. Nexus : quas tibi persolvam
gratias? forasti, i. e. operasti, et ad auscultandum tibi ac prompte obsequendum, aptasti. Cf. Isai. l. 4;
I Sam. xx, 2. Reinke restringit sensum : hanc sanioem sacrificiorum æstimationem tu me docuisti. Alii:
addixisti me tibi servum in perpetuum. Cf. Exod. xxi, 6; Deut. xv, 17. Sed de illa, quæ servis fiebat,
auris perforatione, verb. am יצק adhibetur, nec duæ aures perforabantur. Difficile dictum est cur Alexandri-
nus pro aures habeat אָזְנָא : videtur librarium incuria ortum esse ex אָזְנָא; nisi putes, quod placet,
existisse in synagogis oralem traditionem, fore ut sacrificia Mosaicæ legis cessarent, postquam Messias
corpus suum immolasset. Cf. Hebr. x, 8. — Vers. 8. Tum, de sacrificiis saniora edoctus. Venio, frequenter
templum tuum, non ut offeram sacrificia. Libri, puta legis, ut ex ea me aliosque ad te recte colendum in-
stitutam. Alii, scripti in me, i. e. cum lege inscripta animo meo. Alii, in volumine legis præscriptum est
mihi, hoc scilicet, ut animam potius quam pecudum hostias offeram. Alii, in... præscriptum est de me, scilicet,
Messias : non male. — Vers. 11. כִּדְוֹ negare quod verum est, כִּזְבוֹ quod falsum asserere. — Vers. 13.
Videre, absolute positum, hoc sensu : delicta mea circumdant me et visum obstrudunt. Alii, videre eo-
rum numerum, vel terminum. — Vers. 14. Præ capillis. Quidam volunt sensum esse : superant altitudinem
(non numerum) capillorum, etc.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

In titulo nihil est novi. Psalmum hunc nonnulli ex recentioribus nimis humiliter exponunt, referentes eum ad
morborem corporalem Davidis; de quo morbo nihil legitur in Scripturis, sed tantum in fabulis Rabbiorum.
B. Paulus ad Hebr. x, de Christo exponit nomina, quæ in hoc Psalmo dicuntur, quæ Davidi non conveniant illo
modo. Quædam etiam alia sunt, quæ ad Davidem accommodari non possunt, ut illa : « In capite libri scriptum est
de me; » et illa : « Ego autem mendicus sum, et pauper. » Recte igitur S. Hieronymus, S. Ambrosius, S. Augustinus
et Euthymius Psalmum hunc totum de Christo et Ecclesia exponunt, id est, de capite et corpore, ita ut Christus
semper loquatur; sed primo in persona corporis sui, deinde in persona sua.

EXPLICATIO PSALMI.

1. EXPECTANS EXPECTAVI DOMINUM, ET IN-
TENDIT MIHI.

Christus in persona populi sui exponit longam
expectationem redemptionis. Expectavit enim
supra quatuor annorum millia, dum interim per
Patriarchas et Prophetas, partim figuris, partim
oraculis promitteretur liberatio a miseris, in quas
per peccatum primi hominis genus humanum
cecidit. « Expectans, inquit, expectavi Domi-
num, » id est, longo tempore, sine intermissione
expectavi Dominum miserantem, visitantem, et
liberantem populum suum; « et intendit mihi, »
id est, et tandem a mea spe fraudatus non fui :
nam ad me audiendum intendit aures suas. Ex
hebræo אָזְנֵי יְיָ colligitur illud, intendit mihi,
proprie significare, inclinavit se ad me, sive exten-
dit se ad me, mihi audiendum.

2. ET EXAUDIUIT PRECES MEAS, ET EDUXIT ME
DE LACU MISERIE, ET DE LUTO FÆCIS.

Explicat quod dixit, intendit mihi, dicens : In-
tendit mihi, nam « exaudiuit preces meas; » et ef-

fectus exauditionis fuit, quod « eduxit me de lacu
miserie, et de luto fæcis. » Per lacum miserie
intelligitur profunda fovea; nam vox hebræica
בֹּרַר bor significat cisternam, et vox hebræica תַּוֹמָם
significat tumultum, confusionem, desolationem, et
similia. Describitur igitur locus profundus, carens
lumine, et luto putrido plenus, in quem multi
deciderint, est quorum motu et ejulatu existat
tumultus, et confusio magna, quam Septuaginta
Interpretes generatim miseriam appellaverunt. Hic
status est impiorum, qui carent lumine notitiæ
Dei, et mandatorum ejus, et infixi sunt in limo
carnalium cupiditatum; ex quibus non solum fit
ut non possint ambulare ad veteram felicitatem,
sed perpetuo inter se tumultuantur et contenda-
nt. Ab hoc profundo libe at non gratis Redem-
ptoris, cum incipimus per fidem cognoscere
verum Deum, et vera ac sempiterna bona, et per
spem et charitatem liberari a cupiditatibus ter-
renis, et pacem Dei, atque anime tranquillitatem
possidere. Illud autem observandum est cum
S. Augustino, eum qui exaudit dicitur, ut edu-
ceretur de lacu, jam caput sustulisse, et agno-

visse miseriam suam, et ideo de profundo clamare cospisse; Deus enim inspirat electis suis, adhuc in peccato manentibus, spiritum fidei, et timoris, et invocationis, sine qua præveniente gratia nemo unquam de profundo clamaret, sed contemneret potius Deum et salutis monita, juxta illud *Proverb. xvii*: « Impius cum in profundum malorum venerit, contemnit. »

3. ET STATUIT SUPRA PETRAM PEDES MEOS, ET DIREXIT GRESSUS MEOS.

Ille qui ceciderat in lacum miserie, de via ceciderat, in qua posuerat eum Deus initio creatio- nis, ut per eam recto et facili tramite perveniret ad regnum: ideo qui postea illum eduxit de lacu miserie, et luto fecis, in viam restituit, in viam stabilem ac firmam, nec minus rectam et planam; atque hoc est quod ait: « Et statuit supra petram pedes meos, » id est, pedes meos, quos de profundo et luto lacu eruit, statuit supra altam et firmam petram; « petra autem erat Christus, » *I Corinth. x*, qui de se ait, *Joan. xvi*: « Ego sum via, veritas et vita; » itaque statuit supra fidem et doctrinam, atque exempla Christi, pedes justificatorum, ut sequantur vestigia ejus. « Et direxit gressus meos, » id est, non solum constituit pedes meos in via lapidibus strata, sed etiam in via recta, et sic direxit gressus meos in viam pacis.

4. ET IMMISSIT IN OS MEUM CANTICUM NOVUM, CARMEN DEO NOSTRO.

Ex eo quod constituit Deus me in via firmissima et rectissima, factum est ut ceperim cantare *canticum novum*: antea siquidem, ut eram homo vetus, ita cantabam cantica vetera de amoribus mundi; sed renovatus spiritu mentis meæ, cœpi cantare canticum novum de amore Dei: quod canticum ipse Deus immisit in os meum, et ipsum idem est carmen Deo nostro jucundissimum. In hebræo pro *carmen Deo nostro*, habetur, *laudem Deo nostro*. Itaque *carmen Deo nostro* debet intelli- gi, *carmen laudis Dei nostri*; et hoc est canticum novum, de quo diximus supra: qui enim canit amores mundi, mundum sine dubio laudat; et qui canit amores Dei, Deum sine dubio laudat.

5. VIDEBUNT MULTI, ET TIMEBUNT, ET SPERABUNT IN DOMINO.

Populus Dei jam liberatus a lacu miserie, sive idem Christus in persona populi jam liberati, prædicat multos ad eorum exemplum liberandos. « Multi, inquit, videbunt lacum miserie et liberationem aliquorum, » et timebunt, » et « sperabunt in Domino, » id est, timebunt lacum, et sperabunt in liberatore. Hoc enim est initium salutis, cum Deus per gratiam suam incipit aperire oculos interiores hominibus peccatoribus, ut videant statum peccati miserimum, et simul cognos-

cant a quo liberari possint, et inde timere et sperare incipiant.

6. BEATUS VIR, Cujus EST NOMEN DOMINI SPES EJUS, ET NON RESEXIT IN VANITATES ET INSANIAS FALSAS.

Hec est quasi adhortatio, et laudatio invitans homines ad imitandos liberatos. « Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, » id est, ille vere felix est, qui spem suam vere ponit in Domino, qui solus omnipotens et misericors est, et ideo potest et vult de omni miseria liberare eos qui sperant in se. Illud, *nomen Domini*, significare potest invocationem, sive notitiam familiaritatis, sive potentiam et auctoritatem, sive simpliciter ipsam Deum. Addit ad majorem explicationem: « Et non resexit in vanitates et insanias falsas, » id est, non resexit ad auxilium alicujus alterius, ac præsertim non resexit ad auxilium rerum vanissimarum et fallacium, quæ salvare non possunt, ut respiciunt homines vani et stulti. Nonnulli, ut Euthymius et aliqui moderni, referunt vanitates ad idola gentium, et insanias falsas ad vaticinia oraculorum gentilium. S. Hieronymus vertit ex hebræo, *ad superbias et pompas mendacium*; sed communis explicatio SS. Ambrosii, Hieronymi, Augustini, et Chrysostomi in commentario hujus loci, generalis est, ut per *vanitates* intelligantur omnia vana auxilia, sive in hominibus, sive in rebus aliis creatis; et per *insanias falsas* intelligantur eadem falsa, sive fallacia auxilia, quæ etiam insanie dici possunt, id est res insane, quæ non eligerentur nisi ab insanis. Ejusmodi sunt præter cætera, prædictiones astrologorum, vel incantationes necromanticorum, vel observationes et auguria, quibus multi credunt et confidunt, sed vanissimi ac stultissimi sunt.

7. MULTA FECISTI TU, DOMINE, DEUS MEUS, MIRABILIA TUA, ET COGITATIONIBUS TUIS NON EST QUI SIMILIS SIT TIBI.

Transit nunc ad explicandum mysterium altissimum redemptionis humane, per quod educati sunt, et educantur plurimi de lacu miserie et luto fecis, et primo generatim significat mirabilia esse opera Dei. « Multa, inquit, fecisti tu, Domine, mirabilia tua, » id est, « multiplicasti mirabilia tua; » et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi, » id est, et in cogitationibus, sive in adventivibus sapientiæ tuæ non est qui tibi perfecte similis sit, ita ut tibi comparari possit. S. Hieronymus ex hebræo vertit, *non invenio ordinem coram te, pro eo quod nos habemus: Non est qui similis sit tibi, sed Septuaginta Interpretes clarior interpretati sunt verba hebræica: nam verbum תרתי habentis præ numerari, mutatis punctis, potest fieri, præ numero, ut notum est intelligentibus. Et quidem hæc explicatio vera est, sed non ita perfecte respondet textui originali, neque tam apte connectit hunc versiculum cum superiori, ut expositio prior, quæ est Euthymii et aliorum, et est conformis versioni S. Hieronymi, neque contraria est editioni nostre Vulgate: illud enim multiplicati sunt, vel est error librariorum, ut multi suspiciantur; et scriptum est multiplicati, pro multiplicata, id est cogitationes, aut multiplica-*

8. ANNUNTIAVI, ET LOCUTUS SUM: MULTIPLICATI SUNT SUPER NUMERUM.

Reddit rationem, cur nemo possit cum Deo comparari, quoad opera mirabilia et cogitationes profundas, et ait: « Annuntiavi, et locutus sum, » id est, manifestavi aliqua ejusmodi opera per Prophetas, per sapientes homines, per ipsa elementa mundi: nam « celi enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum, » ut legitur *Psalm. viii*; sed « multiplicata sunt super numerum, » id est, tam multa sunt, ut numerari non possint, proinde neque annuntiarum et manifestari omnia possunt. Ex hebræo possit etiam hic esse sensus: Majora sunt, quam ut enarrari queant; nam ad verbum sic habetur, עשרתי עשרתי, *robora sunt præ enarrari, sive præ numerari*: idem enim verbum significat numerare et narrare; et fortasse de industria posuit Propheta verbum ambiguum, ut ad utranque significationem referretur. Vere enim opera Dei, etiam si solum naturalia respiciamus, roborata sunt, sive creverunt, tam quoad magnitudinem, quam multitudinem, et neque narrari, neque numerari possunt: nam in singulis rebus etiam minimis, ut in una arbuscula, in uno animalculo, in uno flosculo tot sunt mirabilia, ut ne summi quidem philosophi eorum rationem investigare poterint. Sed hoc loco illud est observandum, quod cum hæc verba referuntur ad Christum, intelligendum est mirabilia Dei esse inenarrabilia, vel innumerabilia respectu ipsius Christi, sed respectu nostri: ipse enim, qui fecit opera illa mirabilia, novit exactissime magnitudinem et multitudinem ipsorum; sed mortales homines capaces non sunt tante scientiæ. SS. Patres Ambrosius, Hieronymus et Augustinus in Commentariis, quia legerunt ut nos nunc habemus, « multiplicati sunt super numerum, » retulerunt hunc totum versiculum ad conciones Christi, et audientium persuasionem, ut sensus sit: *Annuntiavi, et locutus sum mirabilia tua, et multiplicati sunt, qui crediderunt super numerum, id est, innumerali es crediderunt, posito numero infinito pro finito per hyperbolem, vel, crediderunt multo super numerum præordinato ad vitam æternam, quia multi reprobi cum electis in aream Domini, sive in rete domini cum intraverunt. Et potest ad hunc sensum non difficulter accommodari codex hebræicus: nam ubi habentur præ numerari, mutatis punctis, potest fieri, præ numero, ut notum est intelligentibus. Et quidem hæc explicatio vera est, sed non ita perfecte respondet textui originali, neque tam apte connectit hunc versiculum cum superiori, ut expositio prior, quæ est Euthymii et aliorum, et est conformis versioni S. Hieronymi, neque contraria est editioni nostre Vulgate: illud enim multiplicati sunt, vel est error librariorum, ut multi suspiciantur; et scriptum est multiplicati, pro multiplicata, id est cogitationes, aut multiplica-*

cata, id est opera mirabilia; vel certe ipse Interpres posuit genus masculinum, dicens: Multiplicati sunt, quia respexit ad nomen græcum, quo significantur cogitationes, quod est generis masculini, videlicet δακρυογενεα. Simile quid habemus Sap. i, 7: « Spiritus Domini replebit orbem terrarum, et hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis. » Ubi, illud hoc, et illud, quod, referuntur ad spiritum Domini, et debuisse scribi: Et hic qui continet omnia, secundam grammaticam latinam; sed Interpres posuit genus neutrum, quia spiritus græce est generis neutri, videlicet πνευμα.

9. SACRIFICIUM ET OBLATIONEM NOLUISTI, AURES AUTEM PERFECISTI MIHI.

10. HOLOCAUSTUM ET PRO PECCATO NON POSTULASTI, TUNG DIXI: ECCE VENIO.

Mirabilia vere sunt omnia, quæ fecit Deus, et in omnibus rebus profundissima cogitationes ejus; sed omnibus aliis quasi in infinitum excellent opera redemptionis humane. Quid enim majus cogitari potest, quam Deum descendere ad formam servi, et fieri mendicum et pauperem, ut homo educatur de lacu miserie, et ad summum oculum evehatur? Eadem etiam Deum in forma servi virginis credi atque inter latrones crucifigi, ut servos exaltet inter angelos ad consortium regni sempiterni? et hæc omnia justissime sapientissimeque sine ulla injuria, imo cum summa gloria divinitatis fieri? Hoc igitur admirabile mysterium sequentibus versiculis Christus ipse per linguam et calamus Davidis exponit: « Sacrificium, inquit, et oblationem nolui, » hoc est, non voluisti placari sacrificio pecorum, neque oblatione panum, vel thuris, sed victima infiniti pretii: ideo corpus mortale assumere me voluisti, ut per obedientiam usque ad mortem, expiarem primi hominis inobedientiam; et quoniam holocaustum pecorum, et sacrificium pro peccato non admisisti, idcirco « dixi: Ecce venio, » ut ego ipse fiam sacerdos et sacrificium, quo placatus humano generi, educas homines de lacu miserie et de luto fecis. Multa sunt hoc loco notanda: primo, per sacrificium et oblationem non intelligi hoc loco actionem sacrificandi, vel offerendi, sed hostiam mactandam, ut agnum, aut vitulum, et domum offerendum, ut panem, vel quid aliud; nam in hebræo est זבח *zebach*, et מצהב מצהב *mehab*; et S. Paulus, *Hebr. x*, legit *hostiam*, pro eo quod nos habemus *sacrificium*. Notandum secundo, non esse contrarium quod hic dicitur, *sacrificium et oblationem nolui*, tunc præceptis Domini de sacrificiis offerendis, quæ habentur in Levitico; nam voluit quidem olim Deus sacrificia, oblationes et holocausta, et victimas pro peccato, sed voluit ad significandam, non ad faciendam expiationem; nam, ut docet Apostolus in epist. ad *Hebr. cap. x*: « Impossibile erat sanguine hircorum et vitulorum auferri peccata. » Tertio, notandum vulgatam latinam editionem, quæ habet: « Aures

peccato; nam in hebreo non convenire cum hebraeo textu, neque cum graeco: nam in hebraeo habetur, *aures autem fodisti mihi*; in graeco vero, *ἄκουσά με ἀναγνώσας μου*, corpus autem perficisti mihi. sed lectio illa, quae habet: *Corpus autem perficisti mihi*, nullo modo rejici potest, quia non solum habetur in textu graeco, et recipitur a Patribus latinis et Graecis, et a Ambrosio et Augustino, Chrysostomo et Theodoro, sed etiam approbatur ab Apostolo ad Hebr. x, et forte se in textu hebraico anti quo, quem habuerunt Septuaginta Interpretes, erat vox aliqua, quae corpus significaret. Lectio quoque latinae editionis: *Aures autem perficisti mihi*, rejici non potest, tum quia lectio illa est etiam antiquissima, ut perspicuum est ex Chrysostomo in secunda expositione hujus Psalmi, et ex Hieronymo in commentario hujus Psalmi; tum quia latina vulgata editio approbata est in concilio Tridentino, et potest facile concordari cum lectione graeca et hebraica. Nam verbum hebraicum כָּוֶה *cauhe*, non solum significat *fodere*, sed etiam *preparare*, sive *operare*, ut notum est lib. IV Reg. cap. vi, vers. 22, ubi *parare mensam*, et *opposito ciborum* significatur per hoc idem verbum. Idem autem est, *aurem apposuisti mihi*, et, *aurem perficisti mihi*; neque diversa sunt, *corpus perficisti mihi*, et, *aures perficisti mihi*, nisi quod prior locutio est propria, posterior est figurata; qui enim dicit, *aures perficisti mihi*, ex parte significat totum, et non sine causa per aures, potius quam per aliud membrum significatur hoc loco totum corpus, quoniam aures sunt instrumenta, per quae accipiuntur precepta superiorum, quibus debetur obedientia, juxta illud *Psalm. xvii*: « In auditu auris perficisti mihi. » Christus autem ob id potissimum corpus humanum accepit, ut Patri Deo per obedientiam in forma servi obediret, et obediendo pro peccatis totius mundi satisficeret. « Ego veni, inquit ipse *Joan. v* et *vi*, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me; » et *Joan. iv*: « Cibus meus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me; » et *Joan. vii*: « Quae placita sunt ei facio semper. » Sola restat illa lectio: *Aures autem fodisti mihi*, quae non videtur recipienda, ut neque expositio illorum, qui verba illa: *Aures autem perficisti mihi*, significare volunt: *Aures purgasti*, sive *aperuisti*, ut idem sit, quod *fodisti*, id est *aperuisti*. Haec enim lectio non habetur in commentariis ullius veteris Patris, quod ego sciam; et videtur repugnare veritati mysterii; quod enim dicit: *Aures fodisti*, vel *purgasti mihi*, significat se habuisse aliquando aures clausas, vel immundas. Christum autem, qui hic loquitur, semper habuit apertas et purgatissimas, ut nunquam vere potuerit dicere: *Aures fodisti*, vel *aperuisti*, vel *purgasti mihi*. Notandum quarto, illa verba: *Holocustum et pro peccato*, non significare holocaustum esse sacrificium pro peccato: distinguuntur enim eo loco duo genera sacrificiorum, videlicet holocaustum, et sacrificium pro

peccato; nam in hebreo est, *עֹלָה וְחֹטֵאת* *ho'ah vechata*, holocaustum et peccatum; sed nomine peccati intelligitur sacrificium pro peccato, ut etiam apud Apostolum II Cor. v: « Qui peccatum non novit, pro nobis peccatum f. e. » Igitur sensus est, *holocaustum et sacrificium pro peccato non postulasti*. Meminit autem in his duobus versiculis omnium generum sacerdotum veterum, ut ostendat omnia fuisse figuras sacrificii Christi. Nam, ut scribit S. Leo serm. 8 *De Passione Domini*, omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis Christi implet oblatio. Notandum quinto, illud: *Tunc dicit, ecce venio*, referri ad tempus, quo Deus decrevit, nolle admittere sacrificia veteris Testamenti pro expiatione; tunc enim ubi Deus hoc decrevit, dixit Filius Dei: « Ecce venio ego, » ut per sacrificium corporis et sanguinis mei reconciliatio impleatur.

11. IN CAPITE LIBRI SCRIPTUM EST DE ME, FACEREM VOLUNTATEM TUAM: DEUS MEUS, VOL ET LEGEM TUAM IN MEDIO CORDIS MEI.

Exponit jam ad quid veniat, cum dixerit: « Ecce venio, » et ait: Venio ut faciam voluntatem Dei, sicut de me scriptum est. Voluntas autem Dei erat, ut per oblationem corporis sui ad passionem et mortem, sanctificaret nos. Sic enim hunc locum exponit Apostolus ad Hebr. x, ubi posteaquam citavit hunc locum Psalmi, addit: « In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. » « In capite libri scriptum est de me, » S. Ambrosius intelligit per *caput libri*, initium libri Genesios, cap. ii, ubi scriptum est: « Hoc nunc os ex ossibus meis, et reliquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suae. » Quod exponit Apostolus ad Ephes. v: « Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia. » S. Augustinus exponit hoc dictum esse de principio libri Psalmorum, ubi dicitur de Christo: « In lege Domini voluntas ejus. » S. Joannes Chrysostomus, Euthymius et Theodoretus intelligunt generatim de libris Prophetarum, in quibus plurima de Christi passione scripta sunt: neque putant vim esse faciendam in illa voce, *in capite*, quoniam in hebreo non habetur, *in capite*, sed כִּבְיֹתָא *biyotha* *septher*, in volumine libri. S. Hieronymus in Commentario, ut etiam Chrysostomus in secunda expositione, intelligit per *caput libri* initium Evangelii secundum Joannem, ubi scriptum est: « In principio erat Verbum, » etc.; et infra: « Et Verbum caro factum est. » Non desunt, qui per *caput libri*, intelligant initium libri vite, de quo libro vitae multa dicuntur in *Psalm. cxviii. Daniel. xii. Luc. x. Philipp. iv* et *Apoc. xx* et *xai*; et quadrat in hunc librum, quod dicitur hoc loco secundum hebraicas voces *in volumine libri*, sive, *in libro involuto*, et clauso. Liber enim vite, in quo scripta sunt nomina predestinatorum, clausus est, quia non potest hoc tempore legi; sed constat tamen

in capite ejus libri, Christum scriptum esse, ejusque passionem et mortem. Haec omnia probabilia sunt: sed videtur simplicissima et maxima litteralis expositio, si nomine capitis intelligatur summa totius libri divinarum Scripturarum. Siquidem in textu hebraico, ideo non habetur, in qua parte libri hoc scriptum sit, sed dicitur: *In volumine libri scriptum est de me*, quasi dicit: In toto volumine, quia summa totius Scripturae Christum loquitur; Dominus enim dicit *Luc. cap. ultimo*: « Oportet impleri, quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me; » et ibidem: « Interpretabatur duobus discipulis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant, incipiens a Moysae, et omnibus Prophetis. » Et *Joan. v*, idem Dominus dixit in genere: « Scrutamini Scripturas, quia illae sunt, quae testimonium perhibent de me. » Et quod habetur in textu graeco, *ἐν κεφαλαίῳ βιβλίου*; et latino, *in capite libri*, apte exponi potest, *in summa libri*: nam et graeco et latine, dicitur caput non solum initium libri, sed etiam id quo omnia referuntur. Nam et recapitulare, est in summam redigere, et capita librorum distinguuntur juxta ea, ad quae revocantur partes principales librorum. Et hoc modo accipitur quod ait Apostolus ad Hebr. vii: « Capitulum super ea, quae dicuntur, talem habemus Pontificem, » id est, summa eorum, quae dicuntur, est, quod talem habemus Pontificem, etc. Quoniam igitur non ait hoc loco Dominus, *in capite primi libri*, vel *in capite primo libri*, sed generatim, *in capite libri*, recte dixerunt Chrysostomus, Theodoretus, et Euthymius hoc loco *in capite libri* significare totum volumen divinarum Scripturarum: id enim coincidit cum eo, quod nos dicimus, summam totius Scripturae ad Christum pertinere; ipse enim est finis legis, ex Apostolo ad *Rom. x*. Dicit igitur Dominus: « In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, » id est, Scripturae omnes testantur me ad hoc venturum fuisse in mundum, « ut facerem voluntatem tuam, » tibi per omnia accuratissime obediendo. Deinde conversus ad Patrem addit: « Deus meus, volui, » id est, libentissime acceptavi decretum tuum, « et legem tuam in medio cordis mei, » supple, posui, id est, nihil majori affectu desideravi, quam implere legem tuam. De justis dicitur in *Psalm. cxviii*: « Lex ejus in corde ipsius; » sed de capite justorum, « legem tuam in medio cordis mei » posui. Et qui sunt Christi, spiritum rebus Christi habere debent, ut legem Domini rebus omnibus anteponan, eamque in medio memoriae, in medio intelligentiae, et in medio voluntatis semper habeant. Non nullum refert quod in hebreo et graeco est, *in medio ventris mei*: agitur enim de ventre animae, non corporis; in anima vero cor et venter idem omnino sunt.

12. ANNUNTIAVI JUSTITIAM TUAM IN ECCLESIA

MAGNA; ECCE LABIA MEA NON PROHIBEBO, DOMINE, TU SCISTI.

Quamvis divinae voluntatis finis praecipue fuerit, ut Christus pro humano genere moreretur; voluit tamen Deus Patrem, ut Christus antea assidue predicaret, et predicatio veritatis esset quasi via ad passionem, et ipse non solum redemptor, sed etiam doctor et magister esse generis humani; ideo nunc dicit: « Annuntiavi justitiam tuam, » *Matth. vi* et *xvii*, id est, praedicaui legem tuam justissimam, et etiam opera vere justitiae, quae tu ab hominibus requiris; et hoc praedicaui palam et publice audientibus innumerabilibus populorum turbis; et tu, Domine, testis esse potes, quia id feci, et faciam deinceps. Et vere tota vita sua Christus praedicaui: ab infanzia praedicaui cepit exemplo suo contemptum rerum visibilibus, modestiam, temperantiam, humilitatem. Deinde a Baptismo, in quo factum est a Patre: « Ipsum audite, » praedicaui cepit etiam verbo, neque cessavit usque ad mortem per se praedicaui, et predicationem postea per Apostolos continuavit, et continuabit usque ad mundi consummationem per Apostolorum successores.

13. JUSTITIAM TUAM NON ABSCONDI IN CORDE MEO; VERITATEM TUAM, ET SALUTARE TUUM DIXI.

Multi praedicant, dum spes lucra adest, vel timor damni non terret, sed cessante spe, urgente timore, abscondunt in corde suo praedicationem veritatis, neque eam foris erumpere sinunt. Ab his vitis longissimo Christus abfuit, et nos exemplo suo docet, ut idem faciamus; ideo dicit: « Annuntiavi justitiam tuam, » et neque per negligentiam, neque per ullam timorem illam unquam abscondi in corde meo. Quod autem dicit de justitia, quam a nobis Deus exigit, videlicet quod eam annuntiaverit, et non absconderit, idem nunc subjungit de justitia et misericordia, quae est in ipso Deo: nam justitiam vocat veritatem, id est fidelitatem, per quam fideliter reddidit unicuique secundum opera sua; et misericordiam vocat *salutare*, id est, salutem, quam misericorditer praebet sperantibus in se. At igitur: « Veritatem tuam et salutare tuum dixi, » id est, annuntiavi quoque veritatem, quae in te est, manifestans omnibus quam fideliter reddas ineffabilia premia justis, et horrenda supplicia iniustus; et simul annuntiavi salutem tuam, id est, quam misericorditer salves omnes, qui in te spem suam constituunt.

14. NON ABSCONDI MISERICORDIAM TUAM, ET VERITATEM A CONCILIO MULTO.

Quam paulo ante vocaverat *salutare*, nunc expressius vocat *misericordiam*, et eam *veritate*, id est cum justitia, conjungit. Dicit igitur: « Non abscondi, » propter nullum timorem, « a concilio multo, » id est, a multitudine populorum, « misero-

ricordiam et justitiam, » quæ in te sunt; sed eas publice et libere prædicavi. Hæc verissima esse manifeste colligimus ex Evangelio: nam *Math.* cap. v, vi et vii, prædicavit Dominus justitiam, quam nos facere debemus; et in variis parabolis, *Math.* xiii, xiv et xv, prædicavit justitiam et misericordiam Dei.

15. TU AUTEM, DOMINE, NE LONGE FACIAS MISERATIONES TUAS A ME; MISERICORDIA TUA ET VERITAS TUA SEMPER SUSCEPERUNT ME.

Transit nunc a prædicatione ad passionem: et sicut ipse manifestavit hominibus justitiam et misericordiam Patris, ita nunc precatur Patrem, ut non differat misericordiam et veritatem suam in ipso, per resurrectionem celerem, ab omni passione et morte liberando. « Tu autem, Domine, inquit, ne longe facias miserationes tuas a me, » id est vides, Domine Pater, in quam acerbam passionem incidi, quia non tacui manifestare hominibus justitiam et misericordiam tuam: ideo tu quoque non longe facias miserat ones tuas a me, celeriter resuscitando, sicut hacenus « misericordia tua et fidelitas tua semper susceperunt me. »

16. QUONIAM CIRCUMDEDERUNT ME MALA, QUORUM NON EST NUMERUS: COMPREHENDERUNT ME INQUIETATES MEÆ, ET NON POTUI, UT VIDEREM.

17. MULTIPLICATÆ SUNT SUPER CAPILLOS CAPITIS MEI, ET COR MEUM DERELIQUIT ME.

Reddit rationem, cur dixit: « Ne longe facias miserationes tuas a me; » et ait: « Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus. » Vere enim passiones Christi plurime fuerunt, et simul omnes quasi agmine facto in eum irruerunt. Cur autem tot fuerint ejus passiones, causa fuit, quoniam peccata nostra, quæ ipse super se accepit, innumerabilia sunt. « Comprenderunt me, ait, inquietates meæ. » id est, inquietates omnium hominum, quas Pater « super me posuit, » ut dicitur *Isai.* lvi, et quas proinde meas fecit, ut super lignum in corpore meo illas portarem, illæ, inquam, omnes comprehenderunt me. « Et non potui, ut viderem. » id est, tot sunt inquietates, quæ me comprehenderunt, ut non prevalerem videre quot sunt. Nam « multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, » id est, superant multitudinem sua numerum capillorum: capilli enim capitis tot sunt, ut numerari non possint; et ideo quasi obrutus multitudine tanta malorum defecti, « et cor meum dereliquit me, » id est, vigor ipse et ipsa vita dereliquit me. Porro quod hic dicit Christus, « non potui ut viderem, » non est accipiendum proprie, quasi revera non potuerit Dominus videre numerum peccatorum, ob nimiam eorum multitudinem; nam sine dubio novit accuratissime numerum peccatorum præteritorum, presentium et futurorum; sed lo-

quitur more humano, et solum significare voluit peccata, quæ expiando suscepit, esse innumera-bilia. Simile est quod dicitur *Morr.* cap. vi: « Et non poterat ibi virtutem ullam facere, et mirabatur propter incredulitatem eorum; » poterat enim, si voluisset, virtutes in eo loco facere; sed dicitur non potuisse, ut significaretur incredulitas illius populi, ob quam non volebat in eo loco miracula facere. Sicut etiam non proprie mirabatur, quia admiratio nascitur ex ignoratione, quæ in Christo locum non habebat; sed dicebatur mirari, quia signum admirantis edebat, ut ostenderet, mirum esse, quod populus ille tanta incredulitate tene-retur. S. Augustinus versiculum hunc et duos superiores vult accipiendos esse in persona mem-brorum infirmorum Christi, id est fidelium imper-pectorum: ejus nos sententiam non rejicimus, sed ostendere volumus quomodo sint exponendi tres isti versiculi, si accipiuntur scripti in persona Christi, ut vere in persona Christi scripti sunt versiculi præcedentes, quos Apostolus allegavit ad *Hebræos* cap. x, cum quibus isti continuari videntur.

18. COMPLACEAT TIBI, DOMINE, UT ERUAS ME; DOMINE, AD ADJUVANDUM ME RESPICE.

Redit ad orationem quam inchoaverat in versiculo quinto decimo, ac petit liberationem a tantis malis per celerem resurrectionem, et supra diximus: « Complaceat, inquit, tibi, Domine, » id est, placeat tibi Pater, quem etiam Dominum agnosco propter formam servi, quam accepi; placeat, inquam, « ut eruas me » de tot doloribus qui circumdederunt me. « Domine, ad adjuvan-dum me respice, » id est, videris quidem ad tem-pus me dereliquisse, et a me faciem avertisse, dum sinis me crucis tormenta sine ulla consolati-one perpeti, sed jam « respice ad me adjuvan-dum, » ut brevi repleas me lætitiâ gloriose res-urrectionis.

19. CONFUNDANTUR ET REVEREANTUR SIMUL, QUI QUERUNT ANIMAM MEAM UT AUFERANT EAM.

Ex Christi resurrectione secuta est maxima confusio adversariorum, qui eum plane a se ex-tinctum existimabant. Id nunc prædicit per modum imprecationis: quæ forma loquendi fre-quens est apud Prophetas: « Confundantur, inquit, et revereantur, » id est, confusi erubescant, « qui querunt animam meam, ut auferant eam, » id est, qui querunt vitam meam auferre, me occidendo, et penitus extinguendo: hoc enim erat votum Judæorum, et hoc se assuetos eni-derunt, cum Christum cruci affixum viderunt; sed paulo post cum eum resurrexisset audiverunt, et signis ac prodigiis maximis resurrectionem ejus confirmari, et a populis credi viderunt, confusio et erubescencia repleti sunt; sed multo majore confusione et verecundia replebuntur in die novissimo, cum eum Judicem suum justissi-

um esse videbunt, quem in concilio suo, falsis testibus inductis, judicare præsumperunt.

20. CONVERTANTUR RETRORSUM, ET REVEREANTUR QUI VOLUNT MIHI MALA.

Idem repetit ad rem magis explicandam, vel confirmandam. « Convertantur, inquit, retrorsum, » id est, confusi recedant; « et revereantur, » id est, verecundentur et erubescant, « qui volent mihi mala, » id est, non ii solum, qui querunt me interficere, sed etiam omnes alii, qui cupiunt confusione et ignominiam meam. S. Augustinus exponit hunc versiculum in bonam partem, quasi Dominus precetur adversariis suis conversionem a peccatis ad Deum, ut jam non amplius superbe præcedant, sed humiliter subsequantur Dominum suum. Pia expositio; sed prior videtur magis literalis, et facilius cum superiori versiculo continuatur.

21. FERANT CONFESTIM CONFUSIONEM SUAM, QUI DICUNT MIHI: EUGE, EUGE.

Idipsum tertio repetit, dicens: « Ferant confestim confusione suam, » id est, non in longum tempus differatur eorum confusio; sed statim, post tridui videlicet brevissimum spatium, confusione suam experiantur, « qui dicunt mihi: Euge, euge, » id est, qui de me quasi victo inter se gratulantur dicentes: « Euge, euge. » S. Hieronymus ex hebræo verit, qui dicunt mihi: *Vah, vah;* quam vocem fuisse Judæorum deridentium Christum in cruce pendente, in Evangelio legimus. Sed Septuaginta verterunt, *euge, euge*, *Math.* xvii, et non dubium est, quin ipsi quoque recte intel-ligerent vim hebræicæ vocis, דָּוָה דָּוָה. Proinde illud pronomen *michi* non ita accipiendum est, quasi adversarii Christo blandiri vellent, aut eum laudare, vel hortari, ut nos solemus cum alicui dicimus: « Euge, euge; » sed intelligendum est, ad-versarios inter se exultantes super Christi passio-nem dixisse: « Euge, euge, » ita ut illud *michi*, accipiatur *pro de me*, vel *super me*. Paulo clarius idem legimus in Psalmo xxxiv: « Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, anime nostræ; nec dicant: Devoravimus eum; » ubi apparet illud, *euge*, dictum esse in cordibus eorum qui putabant se Christum jam devorasse. Quod autem nos habemus ex greco, *ferant*, S. Hieronymus ex hebræo verit *peverant*. Sea credibile est Septuaginta non legisse *ישעו*, a verbo *ישע*, quod est *desolare*, sed *ישעו* *isselu*, unica littera mutata, a verbo *ישע*, quod est *ferre*. Denique quod nos habemus, *confestim*, S. Hieronymus verit ex hebræo *post*. Cæterum verba hebræica, *על עקב*, significant *proprie ad calcaneum*, sive *ad vestigium*, id est immed-iate, sive *confestim*, quod est idem; et ipse idem

S. Hieronymus hanc eandem vocem in *Ps.* lxxix verit, *ad vestigium*. Recte igitur Septuaginta In-terpres reddiderunt verba hebræica, *על עקב*, et latinus Interpres fideliter verba græca.

22. EXULTENT, ET LETENTUR SUPER TE OMNES QUERENTES TE, ET DICANT SEMPER: MAGNIFICETUR DOMINUS, QUI DILIGENT SALUTARE TUUM.

Sicut prædixit per modum imprecationis con-fusionem persecutoribus suis: ita nunc per modum præcationis bonæ prædicit lætitiâ sectato-ribus suis. « Exultent, inquit, et lætentur super te, » id est, exultabunt et lætabuntur in Deo, divino videlicet et inenarrabili gaudio, « omnes qui que-runt te, » id est, omnes qui querunt gloriam Dei, et qui diligunt Deum, et in eo spem suam ponunt. « Et dicant semper: Magnificetur Dominus, » id est, et non sibi tribuant, nec suis viribus aut vir-tutibus, bonum, quod habent; sed dicant: « Ma-gnificetur Deus ab omnibus qui diligunt salutarem tuam, » id est, qui diligunt salutem quam abs te es, id est, qui cupiunt veram atque æternam salutem, quam tu solus dare potes.

23. EGO AUTEM MENDICUS SUM ET PAUPER, DOMINUS SOLICITUS EST MEI.

Revertitur ad statum suum, in quo erat tem-pore passionis, ac dicit: « Ego mendicus sum et pauper, » id est, egenus et destitutus humano auxilio. Sunt enim in hebræo duo vocabula, עֲנִי וְעָרֵב; prius significat *egenum*, *inopem*, *mendicam*: posterius significat *afflictum*, *humilem*, *destitutum*: quæ omnia conveniebant Christo toto tempore suæ mortalitatis, sed præcipue quando nudus pendebat in cruce. Sed quamvis egenus et pau-per esset quantum ad temporalia bona, tamen ditissimus erat protectione paternâ; ideo subjungit: « Dominus sollicitus est mei, » vel, ut est in hebræo, *Dominus cogitat pro me*. Vocat autem Pa-trem Dominum, quoniam loquitur in forma servi, id est, ut filius hominis, secundum quam natu-ram pendebat in cruce.

24. ADJUTOR MEUS ET PROTECTOR MEUS ES TU, DEUS MEUS, NE TARDAVERIS.

Quod unico vocabulo dixerat: « Dominus sol-licitus est, » id nunc duobus vocabulis exponit dicens: « Adjutor meus et protector meus es tu. » Deus enim Pater sollicitus est Filii sui, illum ad-juvando et protegendo, adjuvando in superandis malis præsentibus, et protegendo in removendis futuris. Concludit postremo: « Deus meus, ne tar-daveris, » nimirum eripe me ab omnibus malis per celerem resurrectionem.

PSALMUS XLI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *In finem, Psalmus ipsi David.*

2. Beatus qui intelligit super egenum et pauperem : in die mala liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi : Domine, miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi : quando morietur, et peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, et loquebatur 8. in idipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei; adversum me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversum me : Numquid qui dormit, non adiciet ut resurgat?

10. Etenim homo pacis meae, in quo speravi : qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

11. Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis.

12. In hoc cognovi quoniam voluisti me; quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti; et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.

14. Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo, et usque in saeculum : Fiat, fiat.

Argumentum. — Insunt querele et preces hominis gravi morbo affecti, ejusdemque circumdati ab inimicis infidis, quae annis ipsius mortem avide expectantibus. Quae de morbo dicuntur in hoc Psalmo, improprie intelligenda esse. Heugtenberg cum SS. Patribus asserit. Carmen durante morbo compositum fuisse cum holiernis multis putat Maurer. Strophae tres. Vers. 2-4, leatus, qui miseri corda ductus, miseris curat juvante; vers. 5-10, me graviter aegrotantem tantum abest ut curent, ut mortem meam expectent non tantummodo inimici, sed etiam animi qui fuerunt; vers. 11-13, redde mihi sanitatem, o Jova, ut exultant spe sua, eisque ego debitam rependam gratiam : quod te facturum esse spero. — Fortasse haec contigerunt circa ea tempora, quando jam Absalom praevarius magnatum et populi studia sibi conciliasset.

1. Praeceptor, carmen Davidis.

V. s. n. — *Victori canticum [h. Psalmus] David.*

Beatus qui cogitat de paupere : in die malo liberabit [al. *salvabit*] eum Dominus.

Dominus custodiet eum et vivificabit eum : et beatus erit in terra, et non tradet [al. *tradat*] eum animae inimicorum suorum.

Dominus confortavit eum in lecto infirmitatis : totum stratum ejus vertisti in aegrotatione sua.

Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi.

Inimici mei loquuntur [al. *loquantur*] malum mihi : quando morietur, et peribit nomen ejus?

Et si venerit ut videat, vana loquetur; cor ejus congregabit iniquitatem sibi, egrediens foras detrahet.

Simul adversum me murmurabant omnes odientes me : contra me [al. *tac. me*] cogitabant malum mihi.

Verbum [h. *Belial*] diaboli infundebat sibi : qui dormivit, non addet ut resurgat.

Sed et homo pacificus meus, in quo habui fiduciam, qui manducabat panem meum, levavit contra me plantam.

Tu autem, Domine, miserere mei : et leva me, et reddam eis.

In hoc cognovi quod velis me : quia non insultabit inimicus meus mihi.

Ego autem in simplicitate mea adjutus sum a te, et statues me ante faciem tuam in perpetuum [h. *saeculum*].

Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo, et usque in saeculum, amen et amen.

2. Beatus ille qui attendit ad miserum (propr. *tenuem*)! die mali liberabit eum Jova.

3. Jova custodiet eum et vivum conservabit eum; felix reddetur in terra, nec tradas eum, *Deus*, animae (furori) hostium ejus.

4. Jova suffulciet eum in lecto aegritudinis; omnem cubationem tu mutas in morbo ejus.

5. Ego dico : Jova, miserere mei, sana animam meam (me), quia in te peccavi.

6. Inimici mei loquuntur malum de me : « Quando morietur, interibitque nomen ejus? »

7. Et si quis venit ad me invisendum, falsa loquitur; cor ejus pravitatem colligit sibi; egressus foras, eloquitur.

8. Una contra me susurrant inter se omnes osores mei, contra me excogitant malum mihi.

9. « Exitiosum quid effusum est in eum; et qui jacet, non amplius surget. »

10. Etiam vir pacis meae, cui confisus eram, qui comedit panem meum, effert contra me calcem.

11. Et (igitur) tu, Jova, miserere mei, et fac ut assurgam (ex morbo), et ut rependam iis!

12. In hoc agnosco, te favere mihi, quod non exsultat hostis meus de me.

13. Et ego, in integritate (corporis) mea sustentas me, et collocas me coram te in perpetuum.

14. Laudatus sit Jova, Deus Israelis, ab aeternitate ad aeternitatem! Amen, amen.

NOTÆ.

Vers. 2. *Attendit*, miseretur et curat. Hac sententia orditur votes, quia, cum ipse semper miseris adjuverit, hiac confidit se quoque a Deo curationem esse recepturum. Aliter Rosenmullerum : *attendit*, i. e. de misero et morbo afflicto homine non temere judicat, aut pro impio illum propter morbum habet. Cf. **vers. 9.** — **Vers. 4.** *Omniem cubationem*, etc. i. e. quotiescumque jacet, sanum eum reddis. Alii, *omne stratum* (gall. *sa couche*) *versas*, ut mollius cubet. — **Vers. 5.** *Dico*; alii, *dixi*, vel *dicebam*, ita ut non aegrotans, sed sanus factus loquatur votes. *Quia* : tu percussisti solus, solus idem sanare potes. — **Vers. 7.** *Falsa*, simulat se dolere meum morbum. *Pravitatem* : ex iis quae circa me geruntur, calumniandi materiam colligit. *Eloquitur*, quas sibi, cum apud me esset, excogitavit malignas criminationes. — **Vers. 9.** *Exitiosum quid*, morbus lethifer; german. *e'was heilloses*; propr. *verbum Belial*, quod Rosenmullerum interpretatur, *scelus aliquod grande*, ultio grandis. Alii : constium perniciosum nostrum. — **Vers. 10.** Cf. II Sam. ix, 11. *Cui confisus eram*, vel, *de quo confidebam*. Qui *comedit panem* alicujus, illius est convictor et familiaris. *Calcem*, etc. i. e. insidias et dolos mihi struxit; imago petita est ab iis qui eum, quocum certant, supplantant. — **Vers. 11.** *Rependam*, puta dignam iis sua uequitas gratiam. Regem vindicta non dedecet. — **Vers. 13.** *Coram te*, i. e. tueberis me. — **Vers. 14.** Est doxologia libro qui hic finitur addita a collectore. Pari fere modo terminantur reliqui libri, excepto ultimo : conf. Ps. lxxxi, lxxxix, cvii.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XL.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus ipsi David.

Videtur hic etiam Psalmus, ut præcedens, ad Christi passionem totus pertinere. Sic enim eum Patres accipiunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus et Chrysostomus, qui addit temerarium esse aliter exponere, cum dicitur ab ipso Christo, *Joan. xiii*, unus versiculus ex Psalmo ad demonstrandum Judæ conditionem fuisse multo ante prædictam. De titulo nihil dicimus, quia nihil continet.

EXPLICATIO PSALMI.

1. BEATUS QUI INTELLIGIT SUPER EGNUM ET PAUPEREM: IN DIE MALA LIBERABIT EUM DOMINUS.

« Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, » id est, beatus qui attente considerat Christum pauperem: inveniet enim esse pauperem, non necessitate, sed voluntate; et pauperem voluntate, ut nos sua inopia locupletaret. Item inveniet pauperem foris, sed intus divitem: in eo enim « absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei, » ut scribit Paulus *Coloss. ii*. Denique inveniet pauperem in carne, ut dicit S. Ambrosius, sed divitem in regno: idem enim pauper erat, cum non haberet ubi caput reclinaret; et simul hæres erat universorum, Rex regum et Dominus dominantium. Præterea, « beatus est qui intelligit » super Christum pauperem, nudum videlicet in cruce pendentem, id est, qui attente cogitat passionem ejus; nam et Jeremias antea dixerat: « Attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus, » *Thren. i*; et Apostolus postea idem repetivit: « Recognite eum, qui talem adversus semetipsum a peccatoribus sustinuit contradictionem, » *Hebr. xii*. Infinitus enim thesaurus paratus est Christi passionem, ut par est, intelligentibus et diligenter meditantibus. Denique beatus quoque est, qui intelligit super egenum et pauperem Christum in membris suis, de quibus dicitur est, *Math. xxv*: « Quod uni ex fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis. » Sed non dicit Psaltes: *Beatus qui dat elemosinam pauperi, sed qui intelligit super egenum et pauperem*, id est, qui prudenter considerat pauperum necessitates, et dat cui, quando, quantum oportet, ex pura charitate et liberalitate, non ex inani gloria, vel spe retributionis. Hanc enim vim habet verbum hebraicum מַשְׁכִּיל *masshil*: significat enim attente cogitare, sive prudenter considerare. Sequitur: « In die mala liberabit eum Dominus. » Hæc est ratio, cur sit beatus dicendus qui intelligit super egenum, quia videlicet ipse ab egestate liberabitur: dies enim mala est dies penuriæ et sterilitatis. Sed hoc loco præcipue dicitur dies mala, dies ul-

timi iudicii, quæ erit dies solius justitiæ, ac pe hoc erit in illa summa penuria miserationis et gratiæ. In illa igitur die securi erunt, qui Christi crucem amaverint, et qui propter Christum pauperibus benevolenti fuerint; dicitur enim illis: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum. » *Escrivi enim, et dedistis mihi manducare, »* etc. Sed etiam in hoc seculo liberabit Deus viros misericordes in die mala, ut Psalmus trigessimus sextus antea nos docuit, dicens: « Non confunderentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur. » Mirifice enim delectatur Deus, cum videt filios suos, ad Patris imitationem, quæ ab illo liberaliter accipiunt, cum aliis quoque liberaliter communicare: et ideo eum honore reddit, quod pauperibus datur, juxta illud *Proverb. xix*: « Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. »

2. DOMINUS CONSERVET EUM, ET VIVIFICET EUM; ET BEATUM FACIAT EUM IN TERRA, ET NON TRADAT EUM IN ANIMAM INIMICORUM EIUS.

Declarat quod dixit: « In die mala, liberabit eum Dominus; » et per modum bonæ imprecationis prædicat bona, quæ dabuntur intelligenti super egenum et pauperem. « Dominus, inquit, conservet eum, » id est, custodiat dum vivit; « et vivificet eum, » id est, post mortem iterum vivere faciat resuscitando eum cum justis. « Et beatum faciat eum in terra, » id est, et tunc vere perfecteque beatum reddat in terra viventium. « Et non tradat eum in animam inimicorum ejus, » id est, et neque in hoc seculo, neque in futuro sinat eum subijci voluntati inimicorum, sive homines, sive demones sint. Vocat enim *animam*, voluntatem, sive desiderium. Codices græci variant hoc loco; nam alii habent, *in manus inimicorum*; alii, *in animam inimicorum*, ut notavit S. Ambrosius; sed sensus est fere idem, nisi quod videtur esse aliquid amplius tradi in *animam*, id est, in voluntatem, sive arbitrium, sive libidinem, quam tradit *in manus*, id est in potestatem; nam qui supplicio afficiendi sunt, traduntur in manus carni-

cum, sed non in voluntatem: quia possunt carifices eos interimere, non tamen eo modo, quo voluerint, sed eo tantum modo, quo leges præscribunt.

3. DOMINUS OPEM FERAT ILLI SUPER LECTUM DOLORIS EJUS: UNIVERSUM STRATUM EJUS VERSATI IN INFIRMITATE VIUS.

Quoniam tam multa bona pollicitus fuerat misericordibus, intelligentibus super egenum et pauperem, poterat aliquis suspicari nullam tribulationem passuros in terris ejusmodi pios homines: ideo nunc subjungit passuros quidem in hoc exilio pios homines varias tribulationes, seu tentationes, sed non absque divina consolatione. « Dominus, inquit, opem ferat illi super lectum doloris ejus, » id est, si quando pius ille incidit in lectum doloris, sive dolor sit corporalis, sive spiritualis, sive sit proprie in lecto ægrotus, sive metaphoricè decumbat quasi in lecto afflictus quæcumque tribulatione, « Dominus opem feret illi, » atque ita consolabitur eum, ut patienter ferat, et ipsa patientia probari se intelligat, et ex probatione spem magnam concipiat, et ex illa spe gaudium tale inveniat, ut gloriatur in tribulationibus, et cum Apostolo dicat: « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra, » *in Corinth. vii*. Adjungit deinde, ad probandum id esse futurum, exemplum de præterito dicens: « Universum stratum ejus versati in infirmitate ejus, » id est, tu Deus suaviter et mitis, ita soles facere cum fidelibus tuis; nam si quando vidisti pium aliquem gravari tentationibus, vel afflictionibus, ita illum consolari consuevisti, quomodo consolatur ægrotum, qui totum stratum ejus versat et reversat, ut mollius cubet et quiescat. S. Ambrosius et S. J. Chrysostomus ita exponunt, ut velint versari stratum in infirmitate, esse mutaristatum ægroti in statum sanitatis. S. Hieronymus et S. Augustinus contrario modo exponunt, sed egregie omnino et utilissime; volunt enim hunc sensum esse. Quia dixerat Propheta: « Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, » poterat pius homo respondere: Si Deus fert opem, unde tot scandala et tribulationes hominibus piis? Respondet Propheta, quia idem Dominus « universum stratum, » id est, eas res terrenas, in quibus etiam pii acquiescunt et delectantur, versat et removet, ut pius peregrinus non dilgat stabulum pro domo; sed ex amissione temporalium, quamvis licitarum, consolationum, discat in solo Deo delectari, illum unum querere, ad illius visionem anhelare et suspirare. Hæc enim est causa, cur sancti homines non solum tribulationes aliunde adventientes amaverint, sed ipsi etiam eas sibi accersierint, jejuniis, vigiliis, humicationibus, nuditate et flagellis carnem propriam atterendo: quoniam intelligebant animum non omnino erigi posse ad querendum Deum, dura aliquid habet in terra quod amet, vel in

quo delectetur et quiescat. Utraque expositio amplectenda est, quamvis prior videatur nobis magis literalis.

4. EGO DIXI: DOMINE, MISERERE MEI, SANA ANIMAM MEAM, QUIA PECCAVI TIBI.

Hic jam incipit Christus declarare se esse egnum illum et pauperem, de quo initio dixerat: « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem. » « Ego, inquit, dixi: Domine, miserere mei, » id est, miserere corporis mei mysticè, infirmorum membrorum meorum. « Sana animam meam, quia peccavi tibi, » id est, ad hoc misericordiam tuam imploro, ut sanes languores fidelium meorum, quorum peccata mihi ipse imputo, quasi ego illa fecissem. Potest etiam sic exponi, ut Christus ipse de passione sua loquatur, dicens: « Miserere mei » in tribulatione positi, ut celeriter resuscitando ab omni passione me liberetis. « Sana animam meam, » quæ tristis est usque ad mortem, et ideo tristis est et languet, pavens, morens et tædens; « quia peccavi tibi, » id est, peccata totius mundi in me recepi. Nam quod non loquatur de peccatis a se commissis, perspicuum est ex versiculo decimo tertio, ubi dicit: « Me autem propter innocentiam suscepisti, » itaque is qui loquitur in Psalmo, non est David, vel quisvis alius, sed ille solus qui et innocens erat, quoad actiones proprias, et peccata aliorum portabat.

5. INIMICI MEI DIXERUNT MALA MIHI, QUANDI MORIETUR ET PERIBIT NOMEN EJUS?

Hæc manifeste pertinent ad pharisæos et sacerdotes Judæorum, qui avidissime Christi mortem stitabant, et de ipso interficiendo sæpe inter se colloquebantur. Illud autem, *mili*, positum est pro *de me*, ut in Psalmo superiore: « Qui dicunt mihi, » id est *de me*, « euge, euge; » vel abundat, ut in hoc ipso Psalmo: « Adversum me cogitabant mala mihi, » et alibi sæpe.

6. ET SI INGREDEBATUR UT VIDERET, VANA LOQUEBATUR; COR EJUS CONGREGAVIT INIQUITATEM SIBI.

Transit a Judæis ad Judam, quasi dicat: « Et si aliquis eorum, » ut Judas proditor, « ingredebatur ut videret, » id est, exploraret et quæreret opportunitatem me prodendi, « vana loquebatur, » id est, falsi aliquid fingebat, ne animus ejus detegeretur. Posset etiam hoc referri ad alios, qui ad Christum accedebant, « tentantes eum, ut aperent eum in sermone, » ut *Math. xxii*. Sed iste « vana quidem loquebatur » ad Christum; sed interim « cor ejus congregabat iniquitatem sibi, » id est, corde meditabatur dolos, et prouide multiplicabat et congregabat iniquitatem sibi, ad suam videlicet æternam perditionem. Hæc nimirum juxta merces est mendacium et dolorum, ut dum alios decipere tentant, ipsi decipiuntur a

Satana, et dum aliis moluntur interitum, ipsi sibi interitum parent.

7. EGREDIEBATUR FORAS, ET LOQUEBATUR IN IDIUSUM.

De eodem Juda Patres hęc etiam accipiunt, qui cum explorasset opportunitatem prodendi Dominum, « egrediebatur, et loquebatur simul » cum iis, quibus Dominum proditurus erat. Illud, *in idiusum*, hebręi codices coniungunt cum sequenti versiculo; sed nos sequimur distinctionem antiquam Septuaginta Interpretum, qui majori fide digni sunt, quam recentiores Rabbinii, qui puncta et distinctiones, quas nunc habemus, biblis addiderunt.

8. ADVERSUM ME SUSURABANT OMNES INIMICI MEI, ADVERSUM ME COGITABANT MALA MIHI.

Audito Juda proditore, cęperunt inter se susurrare, ne forte sermo innotesceret, si alla voce loquerentur, de pecunia danda et ratione inveniendi Christum capiendi atque perdendi. « Adversum me, inquit, susurrabant, » id est, summisse voces loquebantur « omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi, » susurrando deliberabant de morte mihi inferenda. Jam supra dixi illud *mihi* redundare ex phrasi hebraica.

9. VERBUM INIQUUM CONSTITUTEERUNT ADVERSUM ME: NUMQUID QUI DORMIT NON ADICIET UT RESURGAT?

Ex illa susurratione inimicorum hoc secutum est, ut firmiter constituerent Judęi Christum occidere, et hoc est quod subjungit, dicens: « Verbum iniquum constituerunt adversum me, » id est, decretum iniquum staterunt contra me, ut videlicet me, quamvis innocentem, morti traderent. Addit vero continuo: « Numquid qui dormit, non adiciet ut resurgat? » Id est, quamvis illi tam injustum decretum fecerint, numquid mihi potestatem resurgendi auferent? quia potius ideo mortem suam somnum vocavit, quia quam facile est homini dormientem socium suum excitare a somno, tam facile est Verbo Dei carnem suam mortuam ad vitam revocare. Id quod multo ante predicti, cum ait: « Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam: potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam, » Joan. x. In hebręo codice longe aliter habetur: sic enim ad verbum verti potest: *Verbum belial infusum sibi, et qui dormivit non adjiciet ut resurgat*. Sed Septuaginta Interpretes, qui et doctissimi erant, et codices correctissimos habebant, pro *verbum belial*, recte verterunt, *verbum iniquum*; nam *belial* significat *absque iugo*, et accipitur etiam pro *diabolo*, sed passim *virii belial* dicuntur *virii iniqui*, quasi qui jugum legis excusserint, et diabolum duce sequantur; et sicut *virii belial* sunt virii iniqui, ita *verbum belial* est *verbum iniquum*. Quod sequitur *infusum*, hebraice *יצק*, legerunt

Septuaginta *יצק*, quod est *constituerunt*; et pro *בו*, quod est *ei*, vel *sibi*, legerunt *בי* *bi*, id est *mihi*, sive *in me*, aut *contra me*: hebraice enim *sibi* et *mihi* similia sunt. Denique pro *דמא*, quod significat *et qui*, legerunt Septuaginta *דמא*, quod significat *numquid*. Viderint autem Hebręi utrum negligentia, an malignitate, hunc locum corruperint; certe Vulgata nostra editio cum gręca editione concordat, et gręca cum vera hebraica omnino consentit; necesse enim est, ut vel hebraica lectio, qualis nunc est, ob litterarum similitudinem corrupta sit, vel Septuaginta Interpretes imperitissimi fuerint. Non desunt, qui hunc versiculum ad Davidem regrotantem, et ad sermones hominum de ejus valetudine disputantium referant. Sed ii cum Patribus omnibus repugnant, cum nimis humiliter Spiritus Sancti oracula exponunt.

10. ETENIM HOMO PACIS MEÆ, IN QUO SPERAVI: QUI EDEBAT PANES MEOS, MAGNIFICAVIT SUPER ME SUPPLANTATIONEM.

Reddit rationem, cur inimici verbum iniquum adversum se constituerint, et dicit fuisse causam ejus iniqui decreti Judęi proditionem. « Etenim, inquit, homo pacis meę, » id est, verbum iniquum adversum me constituerunt inimici mei, quoniam « homo pacis meę, » id est, cum quo pacem habebam, ut magister cum discipulo et cum servo dominus; et homo « in quo speravi, » id est, in quo tanquam in amico et familiari confidere poteram. « Qui edebat panes meos, » id est, qui in mensa mea, ut domesticus, mecum vesceretur. « Magnificavit super me supplantationem, » id est, mirifice me supplantavit, cum per insidias inimicis me tradidit. Hunc locum Dominus ita citavit Joan. xiii: « Non de omnibus vobis dico, ego scio, quos elegerim; sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. » In hebręo ad litteram est, *elevavit contra me calcaneum*; sed Septuaginta explicaverunt sensum: nam *levare calcaneum* contra aliquem, et illum *supplantare*, idem est. Quo loco notandum est, cum dicitur *ut adimpleatur Scriptura*, significari proditionem Judęi fuisse predictam, et adimpletam, et predicta fuerat; et ideo hunc locum Psalmi non fuisse citatum a Christo, ut aliquid simile, vel commune, sed ut proprie ad hanc rem pertinentem, ut notavit S. Joannes Chrysostomus, et ideo non recte facere, qui hęc verba *Ps.* ad alios sensus detorqueere conantur. *Ser.* *alio* notandum est, cum S. Augustino, vocatur *fuisse Judęam hominem pacis*, quoniam pręvidit Propheeta Christum a Juda per signum pacis, id est, per osculum fuisse tradendum: quod etiam Dominus significavit, cum illi ait: « Amice, ad quid venisti? » et: « Juda, osculo Filium hominis tradis? » Item dictum esse a Propheta, « qui edebat panes meos, » quoniam pręviderat per buccellam Judęi proditionem fuisse

manifestandam. Addi potest dictum fuisse ab eodem Propheta, « In quo speravi, » quoniam pręviderat Christum crediturum fuisse Judęi marsupium, quod erat confidentię signum; itaque predictio cum eventu rei optime convenit. Tercio notandum, exprimi a Propheta miro modo hujus proditionis indignitatem: primo enim vocat Judam *hominem pacis Christi*, ut ostendat nullam intercessisse iniuriam, nullam injuriam, nullam odii causam inter Christum et Judam; deinde addit, non solum non intercessisse causam odii, sed intercessisse causam benevolentię, cum addit: « In quo speravi, » quia Dominus credens Judę loculos, signa confidentię, ut diximus, illi ostendebat. Denique addidit, non solum non fuisse inimicum, nec solum fuisse amicum, sed etiam intimum familiarem, et maximis beneficiis affectum; nam illa ipsa nocte qua Christum tradidit, non solum panem commune in mensa Christi comederat, sed etiam panem celestem ac divinissimum; et ante cenam idem Christum pedes illi humiliter laverat, et per hoc exempla summe charitatis atque humilitatis ostenderat.

11. TU AUTEM, DOMINE, MISERERE MEI, ET RESUSCITA ME, ET TRIBUEAM EIS.

Precaur nunc Patrem, et per mo Jum precatio nis predicti, quod futurum erat: vere enim post resurrectionem suam retribuit Judęis excidium, quod merebantur. « Tu autem, Domine, inquit, miserere mei, et resuscita me, » id est, illi quidem verbum iniquum staterunt contra me, et discipulo meo supplantante et prodente, interficient me; sed « tu, Domine, miserere mei, » in cruce morientis, et paulo post « resuscita me; » et tunc retribuam eis quod merentur. Precaur autem Filius Patrem, non quod ipse ut Verbum Patris carnem suam resuscitare non posset; sed quia loquitur in forma servi, defert Patri, cui in forma Dei æqualis erat; alioqui ipse idem dixit Joan. ii: « Solvite templum hoc, et ego in triduo excitabo illud: hoc autem dixit de templo corporis sui; » et Joan. x: « Potestatem habeo ponendi animam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. » Quid vero Christus Judęis retribuerit post resurrectionem suam, notum est omnibus, qui ab eo tempore vident Indęos de terra sua eradictos, dispersos esse inter gentes, sine rege, sine sacerdote,

sine Deo vagari. Quod illis prędixerat Dominus, quando ait: « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus; » et alibi: « Relinquetur vobis domus vestra deserta; » et alibi: « Non relinquet in te lapidem super lapidem, » *Matth. xxi et xxiii, et Luc. xix.*

12. IN HOC COGNOVI, QUONIAM VOLUISTI ME, QUONIAM NON GAUDEBIT INIMICUS SUPER ME.

Exauditam orationem suam fuisse dicit, idque inde posse cognosci, quod « non gauderet inimicus de morte ejus. » Quod quidem in Juda impletum est, qui ante se ipse suspensio necavit, quam Christus moreretur, et quam ipse pretio proditionis suę frui posset. Potest tamen hoc etiam referri ad reliquos inimicos ejus, qui tam brevi tempore gavisi sunt, ut dici possint non esse gavisi.

13. ME AUTEM PROPTER INNOCENTIAM SUSCEPISTI, ET CONFIRMASTI ME IN CONSPECTU TUO IN ÆTERNUM.

Docet inimicos non diu gavisos de morte sua, quoniam a Deo susceptus et exaltatus ob innocentiam suam fuerit. « Me autem, inquit, propter innocentiam, » tibi optima notam, « suscepisti, » de manibus eorum, « et confirmasti me in conspectu tuo in æternum, » id est, humiliasti me ad horam in conspectu hominum, sed « suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo, » id est, stare fecisti ante conspectum tuum in celo usque in æternum: vox enim *והיציני* significat *statuisti ante conspectum tuum*; quod factum est per exaltationem et assumptionem in celum.

14. BENEDICTUS DOMINUS DEUS ISRAEL A SECULO, ET USQUE IN SECULUM: FIAT, FIAT.

Ista conclusio, sive Christi sit, sive Prophete, nihil aliud significat, nisi propter exaltationem Christi, et confusionem inimicorum ejus, deberi honorem et gloriam, « et benedictionem Deo ab æterno et usque in æternum, » id est, sine fine. Illud autem, *fiat, fiat*, hebraice autem *אמן, amen, amen*, confirmatio est dictorum, ut sensus sit: vere, seu fideliter ita sit, sive ita fiat, ut semper Deo laus et gloria deferatur. Atque hic est finis libri I secundum Hebręos, qui Psalterium in quinque libros distribuerunt.